

Doç. Dr. Yurdanur DİKMEN
Yrd. Doç. Dr. Rabia KEÇİALAN

GİRİŞ

Yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan ölüm, yaşanan ancak nasıl ve ne zaman olacağı bilinmeyen, insanoğlunun her zaman ilgi duyduğu, üzerinde düşündüğü ve tanımaya çalıştığı bir konu olmuştur. Çünkü ölüme ilişkin sorgulama, yaşamın anlamlandırılmasında ve manevi değerlerin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ölümün algılanışı üzerinde dinlerin, kültürlerin, toplumsal değer yargıların, inançların, adetlerin ve geleneklerin önemli rol oynadığı, bu nedenle de ölüme karşı tutum ve tepkilerin değişiklikler gösterdiği bilinmektedir (Işıl ve Karaca 2009).

ÖLÜM OLGUSU

Ölüm, insanların yaşamında başa çıkmak zorunda kaldıkları en önemli olaylardan birisi olup, yaşayan tüm organizmaların paylaştıkları evrensel bir olgudur (Işık ve ark., 2009). Tüm canlıların paylaştığı kaçınılmaz bir son olan ölüm; bireyin psikolojik ve fizyolojik anlamdaki son evresidir (Demir, 2013). Yüzyıllardır insanın ilgisini çeken ölüm olgusu bireysel olmakla birlikte, toplumu ilgilendiren bir yönü olmasından dolayı değişik bilim dallarında, konu edilip incelenmektedir. Buna bağlı olarak ölüm ve ölüm süreci ile ilgili pek çok tanımlamalar yapılmıştır (Işıl ve Karaca, 2009; İnci ve Öz, 2009). Yapılan bu tanımlarda ortak nokta; canlı organizmanın kendini yenileme yeteneğini yitirmesi veya yaşam organlarından bir yada birkaçının tamamen işlevinin yitirilmesi, hayatın sona ermesidir (Akyol, 2010). Genel anlamıyla ölüm, varlığın var oluş halinin sona ererek, niteliksel ve niceliksel anlamda biçim değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir. Canlılar konusu olduğunda ölüm; hücrenin, organın veya organizmanın yaşamsal fonksiyonlarını tamamen yitirmesi

ya da canlı olma halinin sona ermesi anlamına gelir. Tıbbi açıdan ölümün en basit tanımı ise; tüm yaşam fonksiyonlarının iki merkezi olan kalp ve beyin işlevlerinin geri dönüşsüz olarak son bulmasıdır (Demir, 2013). Bir başka tanımda “ölüm; beyin işlevlerinin durması” olup, bu konuda bir dizi temel unsurların yer alması gerektiği bildirilmektedir. Bunlar bilincin tam ve sürekli olarak kaybolması, solunumun sürekli olarak kesilmesi, dıştan gelen tüm uyarılara karşı bütün tepkilerin ve reflekslerin yok olması, tüm kaslarda gevşeme, beden ısısının ve beynin elektriksel faaliyetlerinin kaybolması olarak sıralanmaktadır (Akyol, 2010).

Amerikan Tıp Birliği ölümü “*dolaşım ve solunum işlevlerinin ya da beynin tüm işlevlerinin geri dönüşsüz durması*” biçiminde tanımlamıştır. Harvard Üniversitesi’nde tıp, hukuk ve din adamlarından oluşan bir komitenin verdiği rapora göre ölüm, beyin işlevlerinin kaybı olarak tanımlanmış ve ölüm göstergeleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Bilincin tam ve sürekli kaybı
2. Dıştan gelen tüm uyarıların algılanması ve yanıtlanmasında kayıp
3. Reflekslerin kaybı
4. Solunumun geri dönüşsüz biçimde durması
5. Beynin elektriksel faaliyetlerinin yok olmasıdır (Demir, 2013).

GELİŞİM DÖNEMLERİNE GÖRE ÖLÜM ALGISI

Ölüm kavramına bakış açısı, gelişim dönemi özelliklerine bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Psikoanalitik araştırmacılara göre küçük çocukların ölümü anlama ve kabullenme kapasiteleri, onların bilişsel ve duygusal olgunluk düzeyi ile sınırlıdır. Onlara göre ço-

KAYNAKLAR

1. Işık E, Fadiloğlu Ç, Demir Y: Ölümüne karşı tutum ölçeğinin Türkçe çevirisinin hemşire popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2; 28-43, 2009.
2. Demir Y: Ölümüne yaklaşan hastanın bakımı. Ay F (editör). Sağlık uygulamalarında temel kavramlar ve beceriler, 5.Baskı, İstanbul, Nobel Tıp Kitapevleri, 2013, s.701-726.
3. Işıl Ö, Karaca S: Ölümüne yaklaşırken yaşananlar ve söylebilecekler: bir gözden geçirme. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 2(1); 82-87, 2009.
4. İnci F, Öz F: Effects of death education on nurses' death anxiety, depression regarding death, and attitudes towards the dying patient. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(4); 253-260, 2009.
5. Akyol A: Yetişkinde ölüm süreci ve hemşirelik bakımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 26(3); 59-72, 2010.
6. Sezer S, Saya P: Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13; 151-165, 2009.
7. Craven R, Hirnle C, Jensen S (eds): *Loss and Grieving*. (In.) Fundamentals of nursing human health and function, 7th Edition, Philadelphia, Wolters Kluwer Health, Lippincott Williams & Wilkins, 2012, p:1284-1307.
8. Thannhauser JE: Grief-peer dynamics: Understanding experiences with pediatric multiple sclerosis. *Qualitative Health Research*, 19(6); 766-777, 2009.
9. Williams AL, Merten MJ: Peer adolescents' online social networking following the death of a peer. *Journal of Adolescent Research*, 24(1); 67-90, 2009.
10. Batmaz M: Ölümüne hasta bakımı ve ölüm sonrası uygulamalar. Sabuncu N, Ay F (editörler). Klinik beceriler, 1. Baskı, İstanbul, Nobel Kitapevleri, 2009, s.760-777.
11. Bildik T: Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Journal of Medicine*, 52(4); 223-229, 2013.
12. Benkel I, Wijk H, Molander U: Family and friends provide most social support for the bereaved. *Palliat Med*, 23(2); 141-9, 2009.
13. Hottensen D: Anticipatory grief in patients with cancer. *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 14(1); 106-107, 2010.
14. Field NP, Filanosky C: Continuing bonds, risk factors for complicated grief, and adjustment to bereavement. *Death Studies*, 34(1); 1-29, 2010.
15. Karakurt P: *Kayıp ve ölüm süreci*. Atabek TA, Karadağ A (editörler). Hemşirelik esasları hemşirelik bilim ve sanatı, 1. Baskı, İstanbul, Akademi Basın ve Yayıncılık, 2012, s.1156-1172.
16. Bergman EJ, Haley WE: Depressive symptoms, social network, and bereavement service utilization and preferences among spouses of former hospice patients. *Journal of Palliative Medicine*, 12(2); 170-176, 2009.
17. Choi NG, Jun J: Life regrets and pride among low-income older adults: Relationships with depressive symptoms, current life stressors and coping resources. *Aging and Mental Health*, 13(2); 213-225, 2009.
18. Dehlin L, Mårtensson L: Adolescents' experiences of a parent's serious illness and death. *Palliative and Supportive Care*, 7(1); 13-25, 2009.
19. Potter P, Perry A (eds): *The experience of loss, death and grief*. (In.) Fundamentals of nursing, 7th Edition, Canada, Mosby Company, Missouri, 2009, p.467, 469.
20. Türk Psikologlar Derneği Çocuklarda yas, anne baba el kitabı, 2014: <http://www.psikolog.org.tr/doc/cocuklarda-yas.pdf> (1 Kasım 2014)